

"Den dystre domprosten" och den eviga filosofin (/index.php/ovrigt-kat/ovrigt-kat-15/ovrigt-kat-18/21589-den-dystre-domprosten-och-den-eviga-filosofin)

THOMAS NOTINI (/INDEX.PHP/SINGLE-CONTACT) / ESSÄER (/INDEX.PHP/MER/ESSAEER) /

PUBLICERAD 08 JULI 2016

ESSÄER OM RELIGIONEN (/INDEX.PHP/OVRIGT-KAT/OVRIGT-KAT-15/OVRIGT-KAT-18)

(/index.php/ovrigt-kat/ovrigt-kat-15/ovrigt-kat-18/21589-den-dystre-domprosten-och-den-eviga-filosofin)

"The Gloomy Dean" kallades han litet spefullt av sina kritiker och av dem som välvilligt uppmärksammade hans svagare sidor. Varför, återkommer jag till strax. Han hette William Ralph Inge (1860-1954), och inte ens personer med engelskt modersmål uttalar alltid hans efternamn rätt. Det skall uttalas så att det rimmar på det svenska ordet "ring".

Annonser:

Tjäna pengar till laget!

GRATIS INFOPAKET - KLICKA HÄR »

Kakservice

William Ralph Inge och nyplatonismen

Man finner egentligen ingenting särskilt spektakulärt i hans liv och karriär, förutom hans häpnadsväckande intellektuella begåvning och brådmogenhet. Genom sina båda lärda föräldrars försorg kom han att behärska latin och grekiska i stort sett på universitetsnivå redan före puberteten. Han kom från en prästfamilj i Yorkshire med rötter i 1800-talets anglikanska högkyrklighet, den s.k. traktarianismen – en tradition han själv i allt väsentligt skulle distansera sig från som präst och teolog (se t.ex.

TIME Magazine med William R. Inge Nov. 24, 1924

https://en.wikipedia.org/wiki/Oxford_Movement).

Sin gymnasietid tillbragte han vid det berömda Eton College, där han avgick med de högsta betygen. Därefter studerade han vid King's College i Cambridge och tog examina inom ett brett fält av humanistiska ämnen: teologi, filosofi, klassiska språk m.m. Till skillnad från flertalet brittiska och anglosaxiska intellektuella kom han utöver modersmålet även att tillägna sig flera

moderna språk, däribland tyska och franska, som han behärskade till fulländning. Ifråga om sin akademiska inriktning var han alltså utpräglad humanist, men han hyste också ett genuint intresse för matematik, fysik och annan naturvetenskap – något som kommer till uttryck bl.a. i hans bok "God and the Astronomers". Ändå sägs han inte ha varit någon inåtvänd "bokmal" som tillbringade all tid på sin studerkammare – han var tvärtom påtagligt utåtriktad, deltog flitigt i studentlivet och ägnade sig ivrigt och med framgång åt flera slags idrotter.

Han blev universitetslektor vid Hertford College i Oxford; han prästvigdes och innehade en kyrkoherdetjänst i All Saints, Knightsbridge i London, i två år. 1907 blev han professor vid Jesus College i Oxford, och 1911 utsågs han av den liberale premiärministern Asquith till den prestigefyllda befattningen som domprost – dean – vid St. Paul's Cathedral i London, en tjänst han innehade fram till sin pensionering 1934. Han var gift och hade en dotter som dog vid 14 års ålder i diabetes, långt före insulinets tid.

Kolumnisten

Efter sin utnämning till domprost blev han känd för den brittiska allmänheten som Dean Inge, en benämning jag också delvis kommer att använda fortsättningsvis.

William Ralph Inge. Teckning i tidningen "Punch", London

Dean Inge var knappast "skomakaren som förblir vid sin läst". I 25 års tid verkade han som kolumnist i Londontidningen "The Evening Standard". Det var här, på grund av sina pessimistiska uttalanden om världen och mänskligheten, som han började bli känd under namnet "The Gloomy

Dean" - öknamn eller smeknamn, allt beroende på hur man såg på honom.

Besjälad av ett slags wagnersk mani skrev han varje vecka i "The Evening Standard" om praktiskt taget allting. Han var djurrättsaktivist, han förespråkade nudism, han uttalade sig regelbundet i var och varannan dagspolitisk fråga. I vissa uttalanden kan han tyckas påfallande konservativ, för att inte säga reaktionär; i andra yttranden lika påfallande radikal. Han var uttalad pacifist och anti-nationalist, detta i en kolonialistisk och imperiebyggande nation som gång på gång kallat skaror av sina unga män i deras bästa ålder till förintelse under krigets fanor. Mot demokratin hyste han en skepsis som påminner om Winston Churchills och som vid första påseendet kan tyckas frånstötande, men som i ljuset av vår tids framgångar för aggressivt populistiska rörelser kan vara väl värd att bekanta sig med.

Ett villospår han kom in på, och som också dessvärre har besudlat hans eftermäle, var att han tog ställning för det som på engelska eufemistiskt kallats "eugenics" och som hos oss är känt som "rashygien". Förmodligen har detta också bidragit till, att hans namn i så hög grad fallit i glömska och att han helt förbigås av moderna talesmän för kristen nyplatonism såsom t.ex. Nottinghamprofessorn Paul Tyson. Inge levde ju till 1954 och fick således hela andra världskrigets facit i sin hand.

Politik

Den nazistiska rasideologin och dess myt om ett "herrefolk", liksom dess rasistiska illdåd, tog han under och efter kriget upprört avstånd från. Han bedyrade att det inte var så han hade tänkt. Men då han nu redan var i 90-årsåldern hade han inte kraft att på ett mera tydligt sätt göra upp med denna sida av sitt förflutna. Det mesta tyder dock på att han insåg att han på detta område hade fiskat i såväl moraliskt som naturvetenskapligt grumliga vatten.

Hans många böcker liksom hans otaliga tidningskrönikor är fyllda av kärnfulla sentenser, som ofta blivit citerade i den anglosaxiska världen, såsom denna om socialismen:

"Socialism will only be possible when we are all perfect, and then it will not be needed."

De lavaströmmar av mänsklig ondska som krigen släppt lösa, både under imperialismens och den partikularistiska nationalstatstankens framväxt, gjorde honom inte bara till pacifist utan till en svuren motståndare till nationalismen:

"Devil-worship remains what it was, even when the idol is draped in the national flag."

Patriotismen betraktade han med ett betydligt större mått av skepticism än de flesta av sina landsmän:

"Like other idealisms, patriotism varies from a noble devotion to a moral lunacy."

Men hans pacifism, liksom hans antinationalism, var snarast att betrakta som en hållning av uppgivenhet och resignation, berövad alla illusioner:

"It is useless for the sheep to pass resolutions in favour of vegetarianism, while the wolf remains of a different opinion."

Inges skepsis mot demokratin kom också till uttryck i flera tänkvärda sentenser:

"When de Tocqueville says that 'it is harder for a democracy to begin and to end a war', the second is truer than the first."

Och, lika skrämmande aktuellt:

"Politics is an industry in which a man, to prosper, requires less intelligence and knowledge than boldness and capacity for intrigue."

Vid första världskrigets utbrott höll Dean Inge i St. Paul's en predikan, som han, i samma kyrka och vid andra världskrigets utbrott 25 år senare, höll på nytt, praktiskt taget ord för ord. Ingenting av innehållet hade förlorat sin relevans.

"Antiquity's last great achievement" - Nyplatonism och kristendom

Men vi riktar nu istället fokus på det som gett William Ralph Inge en viktig, om än alltför undanskymd, plats i den moderna kristna idéhistorien.

Dean Inges intresse för det antika filosofiska tankearvet väcktes tidigt. Via Platon leddes han snart in på Platons kraftfulla nytolkare, Plotinos (c:a 205-270 e.Kr.), som traditionellt ses som upphovsman till nyplatonismen. Mötet mellan kristendomen och nyplatonismen fördjupades i Alexandria i Egypten under de första århundradena av vår tideräkning. Inge var inte den förste engelske teolog som orienterade sig mot nyplatonism. Alltsedan de s.k. "Cambridge-platonikerna" vid mitten av 1600-talet (som Inge också skrivit en bok om) hade nyplatoniskt tänkande varit en vital inspirationskälla inom engelsk teologi.

I nyare tid kan också Aldous Huxleys "The Perennial Philosophy" ses som ett uttryck för denna tankeströmning. Även kväkarrörelsens grundare, den helt olärde skomakaren och mystikern George Fox, kan sägas indirekt ha tagit till sig den engelska nyplatonismens tänkande, och Inge refererar till George Fox skrifter och kväkarrörelsens spiritualitet med stor beundran och respekt.

Men genom Dean Inge fick den nyplatoniskt inspirerade formen av spiritualitet och mystik en mer systematisk framställning, underbyggd av gediget forskningsarbete, och en mer kraftfull förespråkare än vad den tidigare haft.

För Inge rådde ingen skarp rågång mellan filosofi och teologi. De båda är för honom att betrakta som två facetter av samma intellektuella verksamhet.

Jag vet att jag här, såsom boende i Norden och på den europeiska kontinenten – och det gäller framförallt inom den kontinentalprotestantiska traditionens territorium – trampar i ett gigantiskt klaver när jag berör ting som dessa. Inte nog med att Inge bryter ett på våra breddgrader strikt tabu: att teologi och filosofi ej får blandas samman eller kombineras, utan skall hållas isär med vattentäta skott. Dessutom raserar han en annan tes som av många har ansetts som okränkbar: att kristendomen innebar ett totalt brott med den hellenistiska antiken. För Inge är det helt annorlunda: Det löper tvärtom en klar linje av obruten kontinuitet mellan antik filosofi och kristendom, en kontinuitet som inte skall förnekas eller beklagas, utan tvärtom bejakas. Eller uttryckt med Inges egna ord, som säkerligen skorrar hädiskt i mångas öron: att kristendomen i själva verket är "antiquity's last great achievement".

Man kunde säga, att i samma ögonblick som de nytestamentliga skrifterna börjar tecknas ner på grekiska, beträder kristendomen den hellenistiska tankevärldens mark. Johannesevangeliet och Paulus skrifter framhävs av Inge ofta som särskilt tydliga exempel på detta, men det gäller i grunden hela det nytestamentliga stoffet.

Dean Inge hade inga som helst problem med att sätta in kristendomen i ett holistiskt perspektiv, präglad av "philosophia perennis", "den eviga filosofin": intellektets, känslans och viljans inriktning på den högsta andliga Enheten, Gudomen, "The Ground of Being" (för att tala med Paul Tillich) – den Enhet mot vilken all religiös tanke, känsla och praxis riktar sitt fokus.

När Dean Inge använder ordet "spekulation", har det inte i det närmaste den nedsättande innebörd som det fått i vårt språkbruk. Spekulation betecknar förnuftets och tankens sanningssökande verksamhet, också när den höjer sig över fenomenens och de kvantifierbara värdenas, tingens och förhållandenas värld till den andliga tanke- och erfarenhetsfären. Samma sak gäller begreppet "metafysik" - hos oss nästan ett skällsord; för Inge och den kristna nyplatonismen ett begrepp för att tala om verkligheten. Och för kristen nyplatonism är verkligheten andlig. "Gud är ande" (Johannesevangeliet 4:24), och det som utgår från Gud – den skapelse som är stadd i ständig rörelse och förändring – återspeglar den andliga sfär där den har sitt ursprung.

Man kan här använda Goethes ord i Faust: "Alles Vergängliche ist nur ein Gleichnis" - "Allt förgängligt är blott en liknelse". Den materiella fenomenvärlden visar sinnebilder, trevande liknelser av den högre, eviga verklighet som den ofullkomligt avspeglar. Det är samma tanke som kommer till uttryck hos Paulus: "Ännu ser vi en gåtfull spegelbild; då skall vi se ansikte mot ansikte. Ännu är min kunskap begränsad; då skall den bli fullkomlig som Guds kunskap om mig." (1 Korinthierbrevet 13:12).

Den kristna platonismen är inte kulturfientlig utan kulturöppen, eftersom "it worships the beautiful as well as the good, and affirms their ultimate identity in God". Den står inte heller i någon motsättning till naturvetenskapen. Om detta skriver Dean Inge följande:

"It has no quarrel with science, for while in its ethical scheme it enjoins a thorough and honest pursuit of knowledge as an integral part of the good life, on its metaphysical side it keeps its own province, and leaves science undisturbed in its proper work, which is not the discovery of ultimate truth, but the investigations of the relations which prevail within the world of phenomena."

Gentemot både katolsk dogmatik och fundamentalistisk protestantism hävdar Inge, att den kristna nyplatonismen inte ser någon motsättning mellan naturligt och så kallat "övernaturligt":

"I could show by a whole catena of authorities that the belief in the 'miraculous', in the anti-scientific sense as a breach of the laws of nature, is discountenanced by nearly all Christian Platonists. The real enemy of science is that religious materialism which, unless it sees signs and wonders, will not believe."

Mystiken

Mycket av Dean Inges författarskap handlar om den kristna mystiken, och han har fördjupat sig i flera bland de både kända och mindre kända mystikerna i den västerländska traditionen. Och Västerlandets kristna mystik är otänkbar utan den levande förbindelselänken till nyplatonismen; det gäller alltifrån Johannes av Korset och Mäster Eckhart till den moderna pilgrimsrörelsen med sina meditativa vandringar till Santiago de Compostela.

Den kristna platonismen är inte kulturfientlig utan kulturöppen, eftersom "it worships the beautiful as well as the good, and affirms their ultimate identity in God"

Utmärkande för Inges syn på mystiken är hans "nykterhet", hans klart reserverade hållning gentemot extatiska fenomen och tillstånd. Inge menar att den mystiska Gudserfarenheten sker i en harmonisk samverkan mellan känsla, intellekt och ande. Mystikern är inte världsfrånvärd och isolerad från världen runtomkring. Tvärtom ger en autentisk och sund mystisk erfarenhet av den gudomliga närvaron en klarsyn och en starkt förmåga att både handla och orientera sig i den yttre, vardagliga verkligheten, i samhället och i världen. Inge tar också – med klart stöd i nyplatoniskt tänkande – avstånd från den mystik som på ett dualistiskt sätt behandlar kroppen som en fiende och utsätter den för flagellantism och självplågande askes. Självdisciplin måste utövas, men inte på ett sådant sätt att vi glömmar att "kroppen är andens tempel", för att tala med Paulus.

Inge är också mycket kritisk till de kristna väckelserörelserna:

"Revivals' are only a stop-gap; they create nothing. They recover for us parts of our spiritual heritage which were in danger of being lost, and having done this, they have done their work."

Ljuset lyser i mörkret, och mörkret har icke fått makt därmed, Eckart-portal i Erfurts Predigerkirche. CC BY SA 3.0

Även om Dean Inge i "den eviga filosofin" ser ett gemensamt fundament för all andlighet och all religiös tanke och praxis, förlorar han inte för ett ögonblick det unika för kristendomen ur sikte. Då han behandlar den kristna mystiken gör han det i nära anslutning till Johannesevangeliet, som oupplösligt förenar tron med kärleken. Johannes ständigt upprepade uppmaning: "Älska varandra!" är själva nyckeln till den nära gudsförening som kristen mystik syftar till.

Det finns antagligen få ord som blivit så missbrukade som ordet "kärlek". För Johannes, liksom för de kristna nyplatonikerna, är kärleken inte primärt ett känslotillstånd, utan en holistisk livshållning, som inbegriper inte bara känslan utan kanske i ännu högre grad intellektet och viljan. Kärleken är den horisontella rörelse – riktningen mot medmänniskorna – som förenas med den vertikala, riktningen mot Gud, och detta förutsätter en gemenskap:

"The mystical union is indeed rather a bond between Christ and the Church, and between man and man as members of Christ, than between Christ and individual souls... The personal relation between the soul and Christ is not to be denied; but it can only be enjoyed when the person has 'come to himself' as a member of a body. This involves an inward transit from the false isolated self to the larger life of sympathy and love which alone makes us persons."

I Johannesevangeliet, liksom i den senare kristna mystiken, finns mycket påtagligt tanken på den gudomliga och över tid och rum upphöjda verklighetens närvaro här och nu. Det kommer till uttryck bl.a. i Johannes omdiskuterade ord i kapitel 17 ("Avskedstalet"): "Och detta är det eviga livet: att de känner dig, den ende sanne Guden, och honom som du har sänt, Jesus Kristus."

Vi är som människor inestängda i tids- och rumsbegreppens fångelse, liksom i kroppsligheten. Men trots denna fångenskap – som vi aldrig kan slippa ut ur med hjälp av några definitivt klagörande begrepp – har det alltid varit den kristna mystikens inriktning att genom en enhet av meditation, bön och intellektuell betraktelse nå bortom dessa begränsningar. Här står mystiken i motsättning mot flera riktningar inom kristen teologi och förkunnelse, som rör sig i grovt materialistiska tankebanor. Inge nämner t.ex. kyrkofadern Tertullianus (c:a 160 – 225), som betraktade Gud Fadern som en kropp (kanske något i stil med Michelangelos målning i Sixtinska Kapellets tak). Men det finns många häpnadsväckande, liknande exempel genom hela kyrkohistorien, liksom även inom nutida protestantisk kristen fundamentalism.

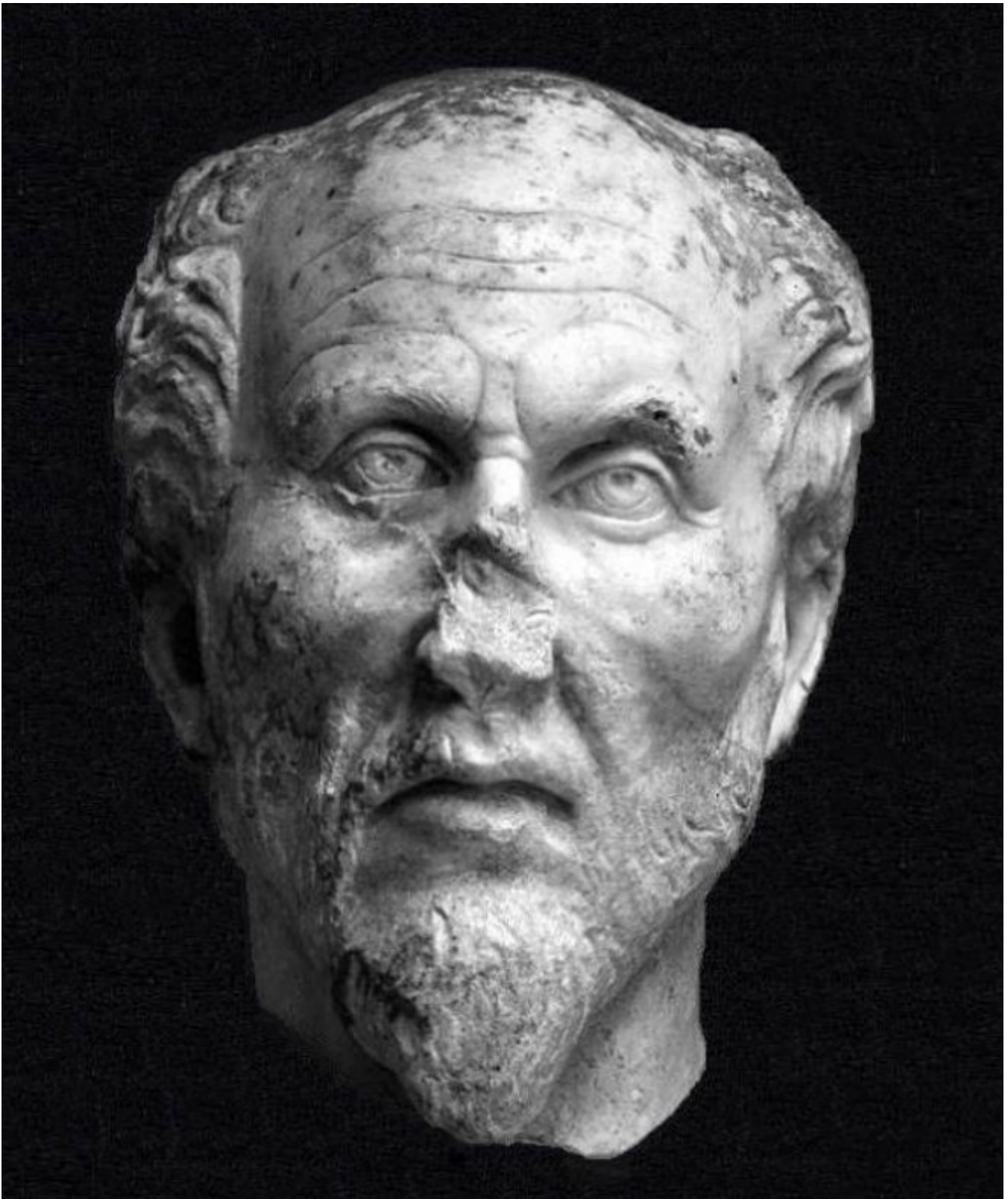
Johannesevangeliet har ibland, även av bibelexegeter, avfärdats som "gnostiskt". Detta kan inte tolkas som något annat än antingen en total missförståelse av Johannes eller en grav okunskap om gnosticismen. I själva verket är Johannesevangeliet föranlett av en kristen strid med just gnostikerna. Själva evangelietexten har efter upptäckten av det s.k. Papyrus Rylands (P52) kunnat dateras till perioden omkring år 90-110. Men även 100 år senare var konfrontationen med gnosticismen fortfarande högst aktuell. Gnosticismen hade ett dualistiskt program, där materien ansågs stå i strid med den andliga världen och där människans mål skulle vara att befria sig ur det kroppsligas bojar för att hon skulle kunna höja sig upp till en högre kunskap, gnosis, som i sig innebar personlig frälsning. Denna kunskap var fullkomlig och kunde förvärfvas helt och fullt, en gång för alla, vilket gjorde gnostikerna, "de upplysta", till en särskild elit.

Ingenting av detta står att finna hos vare sig Johannes eller de kristna nyplatonikerna. Vägen till en mystisk förening med Gud i Kristus står öppen för den troende människan, men detta förutsätter inte att hon avsvär sig det kroppsliga. Den kunskap och upplysning som denna

förening ger kan inte heller ske en gång för alla och uppnå fullkomlighet – inte så länge människan är kvar i jordelivet – utan den är och förblir under livets gång en fortskridande process. (Se Paulus-citatet här ovan!) Gnostikerna var dessutom helt kallsinniga inför det konsekventa och radikala kärleksbudskapet, som Johannes upprepar på snart sagt var och varannan sida, i både evangeliet och de johanneiska breven. Även Plotinos avfärdar gnosticismen från ett icke-kristet, hellenistiskt perspektiv.

Plotinos

William Ralph Inge har, som tidigare nämnts, efterlämnat ett stort antal böcker och skrifter. Navet i hans författarskap är hans stora arbete i två volymer, "The Philosophy of Plotinus" (1918). Verket baserar sig på en serie föreläsningar som Inge höll inom ramen för "The Glifford Lectures", en skotsk teologisk institution som verkar än idag. Det finns åtskilligt av senare forskning om platonismens olika skeden, men för den nyplatoniskt intresserade är Dean Inges arbete fortfarande en oundgänglig klassiker.

Plotinos

De inledande kapitlen i den första volymen behandlar Plotinos föregångare – dock inte Platon, utan de filosofer i platonsk efterföljd som brukar betecknas som "medelplatoniker".

Plotinos var född i Egypten, studerade i Alexandria, men kom att verka i Rom. Han var inte och blev aldrig kristen, men han torde ha stiftat bekantskap med kristna teologer och stått i en levande dialog med dem. Den betydelse han haft för samtida och senare kristen teologi kan

knappast överskattas. Augustinus, som verkade ett drygt århundrade senare, kan betraktas som en av hans lärjungar.

Dean Inge ser Plotinos framförallt som mystikens filosof. Det gör honom angelägen för all religion som lämnar vägen öppen för en mystisk förening med den gudomliga närvaron, och kristendomen är inte undantagen. Men, som tidigare berörts, är mystikens väg för Plotinos inte enbart grundad i den emotionella sidan av människans väsen vilket Inge också alltid understryker:

"Mysticism, thus understood, is a spiritual philosophy which demands the concurrent activity of thought, will, and feeling, which in real life are never sundered from each other... We climb the pathway to reality by a power which all possess, though few use it. It is the amor intellectualis Dei which draws us upward, and not merely a susceptibility to passionate or rapturous emotion"

"Amor intellectualis Dei" - "förståndets kärlek till Gud" (en term Inge lånat från Spinoza)! Vi ser här att nyplatoniskt tänkande betraktar intellektet, förståndet, som ett sensorium inte enbart för de yttre, föränderliga fenomenens värld, utan för den andliga verkligheten. Men Plotinus säger samtidigt, att detta handlar om en kunskap som inte kan läras utan också måste levas; vi är alltså här i viss mån utelämnade åt oss själva – som enskilda tänkande, kännande, mediterande och bedjande individer, men också som inlemmade i en levande gemenskap, kan vi tillägga som kristna, ifall vi talar med Dean Inge.

William Ralph Inge svävar aldrig på målet när det gäller att sätta kunskapen om Gud i oupplösligt samband med liv och moraliskt handlande. Den andliga världen, idéernas värld, är en värdenas värld. Och en genuin andlig kunskap – trons kunskap – är samtidigt de moraliska värdenas väg; eller så är den ingenting.

Dean Inge har ibland t.o.m. kallats en ny Erasmus. Utöver allt annat han, den dystre domprosten, kan tänkas ha gemensamt med den store nederländske humanisten, har han måhända också det gemensamt, att hans reformatoriska tankar aldrig blev någon reformation. Men en vision hade han, och den får bilda slutvinjetten:

"A profound reconstruction is demanded, and for those who have eyes to see has been already for some time in progress. The new type of Christianity will be more Christian than the old, because it will be more moral. A number of unworthy beliefs about God are being tacitly dropped, and they are so treated because they are unworthy of him."

Litteratur:

Adam Fox: Dean Inge. London 1960

Av William Ralph Inge (ett urval):

The Philosophy of Plotinus vol 1-2. London 1918
The Platonic Tradition in English Religious Thought. London 1926
Speculum Animae. London 1911
Christian Mysticism. London 1899
Mysticism in Religion, u.å.
Plotinus and Modern Philosophies of Religion. London 1914
German Mystics. London 1919
Studies of English Mystics. London 1906
The Things that Remain. New York 1958
The Church and the Age. London 1912
Truth and Falsehood in Religion. New York 1907

Thomas Notini